

in obsegu sèstavljenе, kakor je označena v učnih načrtih, marveč učitelj ima posredovati in dopolnjevati. Ako bi knjiga morala obsezati ves nazorni nauk, kakor se obravnava, postala bi jako obsežna in — čemur se je najbolj ogibati — tudi draga.

Druga pomankljivost pri berilu je baje ta, da nima začetkoma ob kratkem iz Abecednika ponovljenih vaj za čitanje. Gospod ocenjevatelj želi, da naj se v prihodnji izdaji če mogoče, temu vstreže. Gledè na to željo meniva, da naj se v začetku 2. šolskega leta pri pouku tako postopa, kakor piše g. J. M.-a sam. „Male pisne in tisne črke naj se ponavljajo z otroci na tabli, na stenskih tablah in na predelniku za tiskane črke. Otroci pridno pišejo in berejo. V dobrem tednu so male črke končane“. Po istem redu in na isti način naj se ponavljajo tudi velike črke, katerih se bodo otroci ravno tako hitro priučili in jih ponovili, ker so jih že v prvem šolskem letu v „Abeced.“ od str. 27. do konca dosti obsežno in ne „bolj površno“ priliko imeli spoznavati. Tako izvedeno skupno ponovilo v začetku šolskega leta je tudi mnogo uspešneje in prikladneje, kakor ponavljanje po knjigi. Takrat se imajo otroci zopet privaditi na šolski red in skupno čitanje v koru ne pospešuje le šolske discipline, temveč hasne osobito slabejšim otrokom, kateri bi pri tem, da sami kažejo v knjigo, lahko izgubili mesto, kjer se bere in zaostajali. Dalje uči skušnja, da povsod, posebno pa na deželi, prve dni šolskega leta mnogo otrok še nima knjige bodi si zarad revščine, zanikrnosti in drugih okolišnosti. Dokler pa nimajo vsaj skoro vsi otroci knjige v roci, je pa vsakako bolje, da se poučuje in ponavlja prve šolske dneve po omenjenem potu in še le potem preide na berilo, slično tako, kakor v I. šolskem letu. Tudi bojazen, da učenci v počitnicah tako pozabijo črke, da bi si jih po tem kratkem ponovilu brez knjige ne mogli zopet prisvojiti, se nama zdi neutemeljena, ker se je tù ozirati na splošnost in ne na posamezne slučaje. Če so pa boleznì, vremenske nezgode in druge neprilike provzročile slabejši napredek v I. šolskem letu, učitelj ni kriv. Dotičnemu šolskemu nadzorniku so tudi te okolišnosti znane, in on ne bode od učitelja zahteval, kar mu ni bilo moči doseči. Oménja se nadalje, da se nekake ponovilne vaje nahajajo v drugem delu Heinrich-ovega Abecednika. Na to naj omeniva samo to, da je drugi del tega Abecednika namenjen za I. šolsko leto in ne za II. in da oddelek, s katerim se II. del pričénja, obseza nemški pravopis in sèznavanje z latinskimi črkami.

Toliko gledé tvarine in razvrstitve v berilu.

A. Razinger. A. Žumer.

(Dalje prihodnjič.)

Knjiga Slovénka

v
XIX. veku.

Jožef Burger r. v Krašnji 31. marc. 1800, mašnik l. 1824, špiritval v Ljubljani, dekan v Šmartinu pri Litiji, u. 24. jun. 1870. — Učenec Metelkov poskušal se je Jožef Jur Burger bogoslov l. 1823 celó v pesmih na pr. Spomlad: »Kar je nas, pójmo in bod'mo veseli, — Nas je pozdravila ljuba spomlad! — Žarki nebeški so greti začeli, — Vstane spomlad, ino zima gre spat«. — Tirzid in Lizid, nedolžna pastirja in prijatla, svoje serca od pozémliskih stvarí k Bogu povzdigneta:

1. Komaj napóči se zarja prečista,
Tirzid in Lizid na nogah sta že;
Taciga dneva še vidila nista,
Kar jima ljuči na nebu goré.

2. Berž se podasta na rosno ledíno,
Vštric se vsédeta čedi na stran;
Gledata polje, zeleno planino,
Solnce prihaja, razgrinja se dan...

10. T. Lizid, začniva, končajva le z Bogam,
Njega očeta zahvali naj vsak;
On odteguje nas grenkim nadlogam,
On je dobrotnik, odžalnik sladák . . .

18. L. Božjo ljubezen ves svet oznanuje,
Vse nam obeta njegovih dobrot;
Glej na nebó, ti resnico spričuje,
Zemljo poprašaj, uči ti povsót . . .

27. Prava obljuba, gotova resnica:
Vest nju pokojna ne čuti strahú;
Zalša nedolžnost kót rože nju lica,
Hvalo prepévata zvesta Bogú.

Moj nekdanji častivredni součenec Burger mi je pripovedoval o slovenskem časopisu, pisal je Slomšek že pred l. 1825 (Jezič. IX. str. 16), in kakor je ta špiritval v Celovcu, tako je oni špiritval v Ljubljani glasiti se jel za Metelčico najprej v Čerkarski pravdi koroški (Carinthia 1831 št. 25. 39), potlej v Abecedni vojski kranjski (Illyr. Bl. 1833 št. 10. 22), kjer je bil najgorečniji vojskovodja (Jezič. IX. 31—45). — Dejanjski je treba pričeti, si misli, in sodeloval je pri knjižicah v Metelčici, a še posebej v njej spisal

a) Nedolžnost preganjana in poveličana. Povest iz pisem Kristofa Šmida. Na svetlobo dal Jožef Burger, duhovnik v Ljubljanski duhovščinici. V Ljubljani, nat. J. Blaznik, na prodaj L. Kremžar, 1832. 8. 124.

b) Pomoč v sili ali leseni križ in Sreča dobriga uka. Dvé povésti iz pisem Kristofa Šmida . . . 1832. 8. 48.

c) Evstahi. Povést iz pis. Kr. Šm. itd. 1832. 8. VI. 149. — Na razgled bodi iz predgovora: „Kdor išče blagósti ali večne sreče v' nebesih, jo bo v nadlogah našel. Kdor je v resnici išče, mu né nobena nadloga pretežavna, si perzadéva, se trudi, se vpira, se potí, in preterpí rad vse težave, de bi le dosegel, po čemur naša duša hrepení. Táko perzadovanje se najde v življenji svetiga Evstahja, ki je popisano v teh bukvicah po večim takó, kakor so ga učeni in sloveči pisavci, postavim, Kombežizi, Baroni, Papebrohi, Tillemont, Baillet in še drugi, nam zročili. Njegovo življenje je polno praviga kerščanskiga duhá . . . Za tega voljo perporočím vsakimu, de naj bere življenje svetiga Evstahja. Spoznali bodo, kateri ga beró, de je kerščanska katoliška vera luč praviga razsvetljenja, in de je tam tema, kjer né te luči; in vidili bodo, kákošna je pobožnost praviga kristjana, kakó se v mnogih okoliščinah našiga življenja razodéva, koliko resnična ljubezen Božja v gorečih kerščanskih sercih premore. Potlej bodo Boga tudi vedno hvalili, de jim je dal v katoliški veri rojenim biti, in ga bodo perserčno prosili, de naj jim da tudi rasti v njegovim spoznanji, terdneje vanj upati, in ga bolj in bolj ljubiti, de ga bodo kedej obličje v obličje gledali in vživali, kakor ga sveti Evstahi že gleda in vžíva.“

d) Listi in evangelji v' nedelje in praznike celiga leta in vse dni svetiga posta (v Bohoričici). V Ljubljani 1833. 8. 456. — I. Lastina dnev. II. Lastina svetnikov. III. Občina svetnikov t. j. Molitve, Berila in Evangelji v' praznike svetnikov, kateri nimajo lastnih. Perstavek: Terpljenje G. J. Kr. Molitve pri službi Božji z poglavitnimi resnicami keršanskiga nauka I—CLXXI. — Molitve pri očitni službi Božji z resnicami itd. so bile natisnjene l. 1833 tudi posebej.

e) Svete Terezije premišljevanja in perserčni pogovori z' Bogam, z' njenim popisam svoje mladosti in z nekterimi njenimi uki. Iz njenih pisem okrajšal Simon Buhfelner, fajmošter na Nemškim, poslovenil Jožef Burger, duhovnik v Ljubljanski duhovščinici. V Ljubljani nat. (v Metelčici) J. Blaznik 1834. 8. 84. — V predgovoru pravi: „Od pisem svete Terezije je rekel Lalemant, velik učenik na Francoskim, de se z' nar lepšimi pismi, ki jih je kedej duh Božji ljudém vdal, smejo meriti. In

učeni škof J. M. Zailer na Nemškim je rekel, de od svete Terezije učiti se tudi škofov ne bodi sram. Torej se mladim ljudém, jih napeljati v Božje kraljestvo, tudi nič kej boljiga ne more dati v roke, ko popis njene mladosti in njene premišljevanja, de se uče iz njene skušnje ogibati se nevarnost zveličanja, iz njene pokore spreobrniti se k Bogu s celim sercam, in iz njenih premišljevanj prav moliti itd." —

f) Razlaganje dopoldanje očitne službe božje, ali kerščanski nauki od s. maše in pridig, ki jih je imel **Antoni Pekec** (r. 11. jan. 1803 v Stopičah), kaplan per s. Jakobu v Ljubljani, v letu 1832. Po njegovi smrti (u. 29. okt. 1833) na svetlobo dal Jožef Burger . . Nat. (v Metelčici) J. Blaznik 1834 8. VIII. 499. — „Nàte, preljubi kristjani! bukve, v' kterih vam je dopoldanja očitna služba Božja razložena, pravi v predgovoru **A. P.** Berite jih, in večkrat jih preberite, de bote védili ob nedeljah in zapovedanih praznikih dopoldanje očitno službo Božjo po volji katoliške cerkve, svoje duhovne matere, prav opravljati, ter po tem takim dopoldanji čas teh Gospodovih dni v Božjo čast in v svoje posvečenje obračati. K dopoldanji očitni služb Božji gre pa daritev svete maše in beseda Božja v pridigah itd." — Kazalo: I. Od splošnih darov. II. Od daritve stariga zavéta ali testamenta. III. Od Jezusove daritve na križi. IV. . v nebesih. V. . na zemlji v zakramentu presvetiga rešnjiga telesa. VI. Razlaganje svete maše, kakor se dan današnji bere. VII. Odgovori na nekatere vprašanja od svete maše, de se ž njimi doslejšnje razlaganje v veči svetlobo postavi. VIII. Poduki, kakó per sveti maši biti. IX. Poduki, kakó Božjo besedo v pridigah poslušati. — To knjigo je Slomšek pohvalil že v Mnemosynon Slav. str. 151 (Vide praeclarum opus de expositione sacrificii missae Antonii Pekec etc.) in v Drobntinah večkrat.

g) Kristusovo terpljenje v osem postnih pridigah, ki jih je imel **Antoni Pekec**, Kaplan per s. Jakobu v Ljubljani, v letu 1831. Po njegovi smrti na svetlobo dal J. Burger itd. Nat. (v Metelčici) J. Blaznik 1835. 8. 122.

Sodéloval je J. Burger pri bukvah: Kerščanski nauk za slovénske šole poleg katekizma po c. k. deržavah. V Ljubljani 1831. 8. 131. Natis. (v Metelčici) J. Blaznik. Na pródaj v bukvarnici za ljudske šole Ljubljanskiga poglavarstva, v šolah — Kazalo: Poglavlje I. Od vere. II. Od upanja. III. Od ljubezni. IV. Od s. zakramentov. V. Od kerščanske pravičnosti. Perstavek. Angelovo češčenje in roženkranc. — I. Od stvarjenja svetá. *Kako se pravi tem rečem vsim kmal, ktere vidimo okoli sebe po zemlji in nad seboj po nebi?* Kar vidimo okoli sebe po zemlji, in pa nad seboj po nebi, namreč solnce, luno in zvezde, tem rečem se pravi vsim kmal svét. — *Ali je svét vselej bil?* Svét né bil vselej, biti je začel. — *Kdo je začetnik svetá?* Začetnik svetá je Bog. — *Od kod vémo, kakó je Bog svet in vse reči na svetu naredil?* Kakó je Bog svet in vse reči na svetu naredil, vémo iz silno starih in svetih bukev, ktere sveto pismo imenujemo. — *Kaj nam pové sveto pismo od začetve svetá?* Sveto pismo nam od začetve svetá to pové: „Od konca je bil Bog, in družiga ne. Bog je hotel, de naj bo nebó in zemlja. In precej sta bila nebo in zemlja“ itd. — Sostavil je ta katekizem **Franc Jelovšek**, r. 8. febr. 1793 v Ljubljani, tedaj katehet v normalki, naposled korar v Novomestu, u. 11. apr. 1868. — Sodeloval je pa tudi učeni profesor Urban Jerin, r. 2. maj. 1785 v Ljubljani, u. 24. avg. 1849 stolni dekan, kteri je vdeleževal se o Metelčici v Abecedni vojski (Jezičn. IX. str. 45), ter je tedaj kot šolski ogleda največ sam preskrboval bukve za ljudske in vzgledne šole, slovensko-nemške in slovenske, na pr. Abecednike, Katekizme, Zgodbe sv. pisma; celó pri nekterih v Metelčici p. Številstvo, Slovnica l. 1830 itd. je v tiskarni on vpisan naročnik in plačnik itd.

Sodéloval je J. Burger tudi pri bukvah: Sveto pismo nove zaveze. Prvi del. Sveti Evangélii. V Ljubljani. Nat. J. Blaznik (v Bohoričici) l. 1834. 8. VII.

str. 411. Pridejano je: Kazalo beril iz listov in drugih bukev s. pisma, in evangélijov, kakor se berejo v nedelje in praznike cerkveniga leta in vse dni svetiga posta. Poslovenil in nekoliko razložil je omenjeno knjigo **dr. Andrej Gollmayr**, r. 28. nov. 1797 v Radoljici, mašnik l. 1821, nadškof v Gorici u. 17. marc. 1883, takrat učenik bogoslovja v Ljubljani. Pregledovali so mu delo Bl. Potočnik (Jezičn. XXIII. str. 86—94), Juri Zupan, učenik duhovnega pastirstva, r. v Zaspem 2. apr. 1784, u. 10. nov. 1857 korar v Ljubljani, pa J. Burger. — „Marljivost ravno imenovaniga učeniga Slovenca — dr. Gollmayra — je pa tudi drugi del noviga zakona za natis pripravila, kateri pa ni beliga dneva ugledal, dokler itd. (Sv. Pismo . . Wolf — Volc I. 1857. Predgovor str. XIII).“ O slovenščini njegovi bodi iz predgovora na primer:

„V letu 1800 je bil prvi del svetiga pisma nove zaveze, ki ima čveteré evangelijske v sebi, ki sta jih bila Japel in Kumerdej v naš slovenski jezik prestavila, vdrugič natisnjen. Ker so pa vse bukve tega drugiga natisa že zdavno prodane, in so ljudje pogosto po svetih evangelijskih popraševali: so . . . posebno, kar tiče jezik in pravopis . . . Znano je namreč, de dandanašnji svoj domači jezik veliko čistejši in prijetniši pišemo, kakor so ga pred tridesetimi leti pisali . . . Prestavljali smo pa skorej od besede do besede iz latinske Vulgate . . . Ker se sveti evangelijski tudi neučenim ljudem lahko v roke dajo, smo perstavili sèmtertje kratke opombe in izlage, v' kterih se ob kratkim pravi pomén evangelskih izrekov na znanje da. Ravno iz tega konca je pisan vvod v svete evangelijske. Nekteri bravci se bodo morebiti spodtikali nad ptujimi besedami, ki jih bodo v evangelijskih najdlji, ker želé, de bi bili vsim ptujkam slovó dali. Treba je pa pomisliti, de se zato piše, de bravci, kterim so bukve namenjene, lahko uméjo, kar berejo. Bravci svetih evangélijov pa niso le učeni Slovenci, kteri so za čisti slovenski jezik tako vnéti, de jih ušesa zabolé, kadar med slovenskimi besedami kako ptujo slišijo: ampak tudi perprosti, neučeni kristjani, kteri so navajeni nekterih ptujih besedí, in bi se pohujšali, ko bi zadeli v popolnoma neznano besedo. Desiravno pa vsih ptujih besedí nismo odvergli, smo vunder vsim tistim slovó dali, ktere so nepotrebne, namest kterih imamo domače, ali vsaj iz slovénških korenin izpeljane besede. Tako smo postavim namest ptuje mojster povsod postavili domačo učenik, lat. magister, gr. didaskalos; namest nem. jöger slov. učenec, lat. discipulus, gr. mathetes; nam. testament slov. zaveza, kar gr. diatheke, hebr. berit; nam. postava, t. j. ukaz, povelje, postavili smo poglavje, lat. caput, gr. kefalaion. Upamo, de se nad temi in enakimi prenaredbami noben pameten bravec ne bo spodtikal itd.“

Za predgovorom je vvod v svete evangelijske. §. 1. Sveto pismo nove zaveze. 2. Sveti evangelijski. 3. Evangelijski sv. Matevža. 4. s. Marka. 5. s. Lukeža. 6. s. Janeza. §. 7. Kratik zapopadik čveterih evangelijskih (str. 1—15). — „Čeprav je bila znanstvena njegova omika nemška, znal je in ljubil in pisal pravilno svoj materni jezik slovenski; veselilo ga je zasledovati njega razvoj in napredek. Prevedel je bil v mlajših letih v slovenski jezik tudi neke oddelke Sv. Pisma in bral do smrti knjige in časnike slovenske. Novicam je bil naročnik od njihovega začetka . . . O kanoničnih obhodih je katekizoval in govoril slovenski in z marsikatero gorenjsko razveselil pri obedih duhovnikov, s katerimi se je vedel ljubeznjivo, kakor oče z otroci. Kot metropolit ni nikdar nasvetoval koga za škofa, če ni znal jezika svojih prihodnjih ovčic. Rekel je, da on ne more umeti, kako more škof biti med ljudmi, katerih jezika ne zna (Vid. Andrej dr. Gollmayr, sp. Raicevich str. 30. 31).

Sodeloval je J. Burger pri Wolf-Cigaletovem Slovarju, čegar rokopis je v nekterih oddelkih pregledoval (Vorw. VIII), pri dr. J. Bleiweisovih Berilih za nižjo gimnazijo, kjer se nahajajo nekteri njegovi prevodi iz drugih jezikov (Ber. II. 1852) in

poslednjikrat nekoliko pri prvem občnem zboru Matice Slovenske. — Tako je v Matici, pri slovenskih gimnazijskih Berilih Bleiweisovih (Ber. I. 1850. II. 1852) in pri Slovarju (Vorw. VIII) vdeleževal se tudi součenec Slomšekov in Burgerjev t. j. Juri Grabrijan, r. 22. marc. 1800 v Adlešičah, mašnik l. 1825, u. 22. jun. 1882 dekan v Vipavi, čegar slovensko delovanje — tudi v deželnem zboru — je opisano tu in tam v Novicah, s kako pesniško poskušnjo p. 1863 str. 206 (Vrednost žensk), celo iz l. 1823: Krajnska Slovenija, ktera je prepisana iz Bohoričice, deloma spremenjena v oblikah, ponatisnjena v Novicah 1862 str. 332, iz ktere naj se posname tukaj na primer:

1. Pomagaj Večni in Dobrotni
Popisat' jezik mi sirotni,
Ki mater 'ma, — je ne pozná,
In brz, ko uma kaj dobiva,
Ga precej ptuji duh zaliva,
In ptuji veter mu pihljá;
Ne more v svoje se ozreti,
Oči ne more v svoje vpreti,
Povsod le ptujšnja mu igra . .
7. Slovenja! tebi v čast živeti,
Spodobno hvalo tebi peti,
Častiti tebe vsaki čas.
Tud' sester tvojih rad ne zabim,
Prijazno jih na pomoč vabim,
Posebno ki so bliže nas,
Jih ljubim, ker po njih spoznavam,
V njih zakladih poiskavam
Jezika star'ga prav' obraz . . .
24. Zatoraj naj se povzdiguje,
Jezike svoje naj steguje
Mrčesa ptuj'ga voljni roj.
Al stanovitna ti le bodi!
Srčnost — Slovenja! — naj te vodi,
Premagaj njih jezika boj.
Prijazno skaži jim dobroto,
Ne pelji jih u drugo zmoto, —
In vse podalo bo se koj.
6. Že ko se družih naveličal
Sem, nepotrebnih se prepričal,
Slovenja! komaj te spoznam.
Veliko je rojakov takih,
Ki niso zadnji v drugih vsakih,
In tebe vendar jih je sram!
Ne smem rojaka imenovati,
Kdor tebe noče prav spoznati.
Če drugi noče, hočem sam:
13. Kaj, ako skopnik dnar nabira,
V železne škrinje ga zapira,
Komú se kaj pomaga s tem?
Molčati moram, če me vpraša
Slovenski znanec: Kaj odlaša
Slovenja skazat' se ljudém?
Učeni jo preradi imajo,
Ljudem je, pravim, še ne dajo,
Bahajo ž njo, to dobro vém . . .
25. Takrat se bomo veselili
Na zdravje tebi vince pili,
Pa tudi kaj zapeli vmes.
Roke prijazno podajali,
In brate vse nas imenvali,
Tačas vsi bomo čez in čez;
Ne bo nikdó debelo gledal,
Če prav slovensko bom povedal:
Pomozi Bog, da to bo res!!

Dr. Lovrencij Kellner, katoliški pedagog.

Vladni svetovalec, dr. Lovrencij Kellner, je bil 29. januarja star 75 let. Kdo pa je ta Kellner? Odlični katoliški pedagog, ki je spisal več izvrstnih knjig, zlasti jezikoslovnih a tudi pedagogičnih. Ako grajamo pri Nemcih njih liberalizem, hvalimo in posnemajmo njih očitno spoznanje katoliških resnic. Ime Kellnerjevo se ne imenuje tako pogosto, kakor n. pr. Pestalozijevo, Diesterwegovo ali Dittesova, vendar on po njegovem delovanju ni slabjši od imenovanih; kar se pa tiče pravice in resnice, nadkriljuje vse navedene. Vzor njegovemu delovanju je krščanska ljudska šola, ktero obseva luč svete vere, ki nam jo je Sin Božji iz nebes prinesel, zato dela mirno, vstrajno, pred vsem ga pa navdaja posebna ljubezen do mladine in šole. Od leta 1855. uredjuje pedagogični list „Schulfreund“, ki izhaja pri Lintzu v Treviru vsake kvatre ter velja na leto tri marke. Zato bo menda prav, da naše čitatelje s tem odločno krščanskim odgojiteljem seznanimo.